

7. Beatty B. *Preschool education in America: The culture of young children from the colonial era to the present*. New Haven, CT: Yale University Press, 1995.
8. Bowman B. *Kindergarten practices for children from low income homes. The transition to kindergarten*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes, 1999. P. 281–301.
9. Cleverley J., and Phillips D.C. *Visions of childhood: Influential models from Locke to Spock*. New York: Teachers College Press, 1986.
10. Department of Education and Employment. *Tomorrow's children: The review of pre-schools and playgroups and the Government's response*. London, 1999.
11. Early Childhood Education (ECE). URL: [http://unicef.in/Whatwedo/40/EarlyChildhoodEducation.InternationalStandardClassificationofEducation\(ISCED\).URL:https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=5409](http://unicef.in/Whatwedo/40/EarlyChildhoodEducation.InternationalStandardClassificationofEducation(ISCED).URL:https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=5409).
12. Geography of Great Britain. URL: <http://geography.about.com/od/unitedkingdommaps/a/united-kingdom-geography-overview.htm>.
13. Moss P. *Renewed hopes and lost opportunities: Early childhood in the early years of the Labour Government*. Cambridge Journal of Education. 1999. № 29(2). P. 229–238.
14. New R.S., Cochran M. *Early childhood education: an international encyclopaedia*. Praeger Publishers, 88 Post Road West, Westport, 2007. 1419 p.
15. OECD Country Note *Early Childhood Education and Care Policy in the United Kingdom* December 2000. 56 p.
16. *Pre-primary education. Education at a Glance*. OECD. Paris, 2002. Glossary: International Standard Classification of Education (ISCED). URL: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=5409>.
17. *Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care*. October, 2014. 71 p. URL: https://www.google.com.ua/search?q=Proposal+for+key+principles+of+a+Quality+Framework++for+Early+Childhood+Education+and+Care++Report+of+the+Working+Group+on&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=W8iyV6vKKYWHaPC-hLgK.
18. *Source: Public sector expenditure on services for the under-5s: Public Expenditure Statistical Analyses from 2013*. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/publicexpenditurestatisticalanalyses-2013>.

УДК 37.015.31.091.4:796-053.6

ГРИГОРІЙ ВАЩЕНКО ПРО РОЛЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У СТАНОВЛЕННІ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ

Петренко Л.М., к. пед. н.,
доцент кафедри загальної педагогіки та андрагогіки
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

У статті проаналізовано вплив світової теорії і практики фізичного виховання особистості на формування концепції тіловиховання Г. Ващенко. Підкреслено, що особливу увагу у формуванні поглядів на фізичне виховання Г. Ващенко відіграв вітчизняний досвід діяльності І. Боберського. Висвітлено погляди Г. Ващенко на фізичне виховання як складову системи виховання, в якій головну роль відіграє поняття українського виховного ідеалу. Вказано на важливість вирішення проблеми єдності фізичного та духовного компонентів у вихованні особистості. Здійснено аналіз співвідношення виховання і самовиховання в системі тіловиховання. З'ясовано форми тіловиховної роботи.

Ключові слова: *Г. Ващенко, І. Боберський, виховний ідеал, фізичне виховання, гігієнічне виховання, гімнастика, гра, спорт.*

Проанализировано влияние мировой теории и практики физического воспитания личности на формирование концепции теловоспитания Г. Ващенко. Подчеркнуто, что особое внимание в формировании взглядов на физическое воспитание Г. Ващенко сыграл отечественный опыт деятельности И. Боберского. Освещены взгляды Г. Ващенко на физическое воспитание как составную системы воспитания, в которой главную роль играет понятие украинского воспитательного идеала. Указано на важность решения проблемы единства физического и духовного компонентов в воспитании личности. Осуществлен анализ соотношения воспитания и самовоспитания в системе теловоспитания. Выяснено формы теловоспитательной работы.

Ключевые слова: *Г. Ващенко, И. Боберский, воспитательный идеал, физическое воспитание, гигиеническое воспитание, гимнастика, игра, спорт.*

Petrenko L.M. GRIGORIY VASHCHENKO ABOUT THE ROLE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE DEVELOPMENT OF YOUNG GENERATION

The influence of the world theory and practice of physical education of the individual on the formation of the concept of body education by G. Vashchenko analyzed. It emphasized, that special attention paid to the development of views on the physical education of G. Vashchenko by the domestic experience of I. Bobersky's

work. The views of G. Vashchenko on physical education as an integral part of the system of education highlighted, in which the notion of the Ukrainian educational ideal plays the main role. The importance of solving the problem of unity of the physical and spiritual components in the upbringing of the individual pointed out. The analysis of correlation of education and self-education in the system of body upbringing carried out. The forms of body upbringing work revealed.

Key words: G. Vashchenko, I. Bobersky, educational ideal, physical education, hygienic education, gymnastics, game, sport.

Постановка проблеми. У контексті реформування соціально-економічної, політичної, культурно-освітньої сфер в Україні в XXI столітті особливої гостроти набуває проблема збереження здоров'я нації, забезпечення умов для її фізичного розвитку, ведення здорового способу життя громадян. Перехід суспільства від індустріального до інформаційного стану вимагає не тільки нових знань, навичок, творчо мислячих особистостей, а й осмислення цінності здоров'я людини задля усвідомлення того, що кожен свідомий українець має бути гармонійно розвиненим, фізично загартованим, досконалим, здоровим, духовно багатим, активно впливати на життя суспільства. Виконання таких складних завдань спонукає до пошуку ефективних засобів удосконалення взаємодії фізичного та духовного розвитку особистості. Оскільки вирішення нагальних проблем сучасності неможливе без глибокого вивчення досвіду минулих поколінь, ми звертаємося до історичних персоналій, які залишили нащадкам вільної України велику духовну спадщину.

Проблема єдності фізичного та духовного компонентів у процесі виховання особистості, відповідальної за своє здоров'я перед громадянами та державою, була однією з найактуальніших у педагогічній спадщині Г. Ващенко (1878–1967 рр.). Вона залишається актуальною для нас і нині, зокрема у сфері виховання у молодого покоління позитивного ставлення до занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю у поєднанні з формуванням національних цінностей. Вирішення завдань гармонійного розвитку особистості відбувається шляхом зміцнення здоров'я, розвитку м'язової сили, спритності у поєднанні із вихованням сили волі, здатності керувати своїм тілом як «зряддям духу», – вважав видатний український педагог Г. Ващенко. На наш погляд, такий підхід до вирішення вказаної проблеми потребує глибокого вивчення і поширення серед педагогічної громадськості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема взаємодії фізичного та духовного розвитку особистості в спадщині Г. Ващенко порушувалась у наукових публікаціях В. Бардінової, Г. Васяновича, І. Зайченка, В. Чоповського. Окремі напрями педагогічної системи Г. Ващенко, такі

як виховання культури зовнішнього вигляду дитини, виховання сили волі і характеру, формування навиків здорового способу життя, свідомої дисципліни учнів знайшли своє розкриття у публікаціях Л. Андрушко, О. Гауряк, К. Івченко, І. Огірко, О. Огірко, С. Сворака, Н. Яременко. Зв'язок духовно-моральних проблем виховання особистості і фізичного виховання молоді розглядалися у роботах С. Головчук, М. Герцика, В. Довбні, Л. Мазура, В. Огнев'юка, Ю. Петришина.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання роботи, яке полягає у дослідженні впливу формування духовного та фізичного компонента на становлення особистості у спадщині Г. Ващенко.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі духовного, морального відродження та реформування культурно-освітньої сфери дедалі більшої уваги набуває проблема взаємодії фізичного та духовного розвитку особистості. Вивчення «Спогадів» видатного педагога, наукових праць «Виховання волі і характеру», «Виховний ідеал», «Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру» та інших дає підстави стверджувати, що його підходи щодо розвитку особистості базувались на ідеї душевно-тілесної цілісності людини [1; 2; 3; 6]. Усвідомлюючи взаємозв'язок фізичного та духовного розвитку виховання особистості, педагог зазначав, що «фізичне виховання не можна розглядати без зв'язку з вихованням інтелектуальним і моральним. Основне у людини – її дух. Отже, дітей треба виховувати так, щоб тіло у них було спритним і міцним зряддям духу» [3, с. 188].

Г. Ващенко вивчав системи фізичного виховання, які створені були народами старого і нового часу, зарубіжними науковцями, сучасниками педагога. Фізичне виховання, на думку педагога, є одним із пріоритетних завдань процесу формування гармонійно розвиненої і національно свідомої особистості. Фізичне виховання для Г. Ващенко було невід'ємною складовою частиною розробленої ним національної системи виховання молоді, серцевиною якої слугував виховний ідеал; цілісність характеру, виховання волі для педагога пов'язується з фі-

зичним розвитком, вихованням бадьорості, життєрадісності, впевненості в собі.

Він чітко окреслив завдання, які українському народові необхідно буде вирішувати. Ми нині виховуємо покоління, на плечі якого випала доля вирішення цих завдань. По-перше, здійснення віковичного прагнення українців до державної і національної самостійності. По-друге, відбудова економіки України, забезпечення розвитку промисловості, сільського господарства. По-третє, сприяння високому розвитку духовної культури, освіти, науки, мистецтва. По-четверте, захист територіальної цілісності, суверенітету України [3, с. 163]. Ці питання не втратили актуальності і в наш час.

Педагог одним із найважливіших завдань учителів, вихователів, батьків вважав ведення повсякденної копійної роботи із закріплення у дітей ідеї ведення здорового способу життя й формування сили волі й характеру особистості. Проблему формування здорового способу життя Г. Ващенко розглядав різнобічно: як педагогічну, медичну, психічну, соціальну. Вивчення науково-педагогічної спадщини Г. Ващенка переконує нас у тому, що вчений глибоко вивчив і творчо переосмислив здобутки науковців світу в галузі знань про людину: анатомію, фізіологію, психологію, соціологію, педагогіку, біологію, антропологію, педіатрію, які включають основи раціонального харчування дітей, санітарні вимоги до одягу, навчальних, житлових будівель, гігієни у збереженні здоров'я, можливості дитини в пристосуванні до соціального середовища, участі дитини в суспільному житті.

Вивчення проблем дитини в усі часи було предметом особливої уваги дослідників, але відрізнялося підходами до проведення досліджень, методами цих досліджень. Своїми підходами, оцінками, ідеями зацікавлює науковців праця Г. Ващенка «Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру». Вивчивши розвиток систем фізичного виховання дітей та основ формування здорового способу життя в країнах, де їх створили культурні народи старого й нового часу, Г. Ващенко зазначав: «У кожній з цих систем є риси позитивні, що їх варто було б урахувати при розбудові української національної системи» [6, с. 271].

Видатний педагог підкріплює свою думку конкретними прикладами позитивних моментів фізичного виховання у персів, Спарті, Афінах, Римській імперії, середньовічній Європі, в Європі часів Ренесансу XV–XVI ст., нового періоду, у філантропінах. Його цікавила німецька, шведська системи тіловиховання, особливо ґрунтовно Г. Ва-

щенко дослідив систему фізичного виховання П. Лесгафта.

Про те, що Г. Ващенко був палким прихильником системи фізичного виховання російського педагога дореволюційного часу, професора П. Лесгафта свідчать його «Спогади». Він особливо виділяв думку П. Лесгафта щодо фізичного виховання, яке є засобом як розвитку тіла, так і засобом виховання волі і характеру: «Цінним вкладом до всесвітньої педагогіки можуть бути також погляди Легсафта в галузі фізичного виховання. Останнє, зокрема гімнастичні вправи, на думку Лесгафта, мусить бути не тільки засобом зміцнення і розвитку спритності тіла, але разом з тим і засобом виховання волі і характеру, засобом виховання здібностей володіти своїм тілом як знаряддям духу» [5, с. 342–343].

Унікальна роль належить Г. Ващенко у відкритті постаті І. Боберського як першовідкривача широкого фізкультурного руху, який заклав підвалини сучасного національного тіловиховання і спорту на початку ХХ століття в Галичині. Він був палким прихильником ідей І. Боберського, який «поставив за мету виховати міцних духом і тілом українських патріотів, незламних борців за волю Батьківщини» [6, с. 297]. Досліджуючи науково-педагогічну спадщину з питань тіловиховання та здорового способу життя різних історичних епох і часів, Г. Ващенко зробив висновок про те, що «всі народи світу звертали і звертають більшу або меншу увагу на тіловиховання молоді, щоб виховуючи фізично, разом з тим виховувати молодь і духовно. <...> А проте кожен з цих народів ставив собі особливі завдання в галузі тіловиховання і по-своєму розв'язував питання про зв'язок його з вихованням духовним» [6, с. 271].

Розвиваючи ідеї видатних представників педагогічної думки, Г. Ващенко висловив власні міркування щодо організації системи фізичного виховання в Україні як чинника формування здорового способу життя. На глибоке переконання видатного педагога українська система фізичного виховання молоді має тісно поєднати комплекс фізичних вправ, розроблених з урахуванням найновіших досягнень різних галузей наук, із розвитком духовних сил особистості.

Г. Ващенко сформував засади творення української системи фізичного виховання на таких основах: 1) фізичне виховання є органічною частиною компонента формування людської особистості, в якому поєднується виховання розумове, моральне, естетичне; 2) завдання фізичного виховання полягає як у вирішенні проблеми зміцнення здоров'я, розвиткові рухових якостей,

спритності, так і в утвердженні духовних сил людини, зміцненні її волі, напрацюванні навичок витривалості, здібності керувати своїм тілом як знаряддям духу; 3) керівники фізичного виховання мають розуміти, які завдання перед українським народом ставить історія, а саме здобуття незалежності соборної України, розбудова її господарства, духовної культури, що вимагає певних властивостей духу і тіла; 4) керівники фізичного виховання мають враховувати досвід різних народів, бо він має багато повчального як позитивного, так і негативного; 5) створена система фізичного виховання має змінюватись у зв'язку зі зміною історичних завдань, які постають перед народом, крім того, варто брати до уваги невпинний розвиток наук, що пов'язані з питанням фізичного виховання, найперше, з медициною і психологією, у яких зроблено багато відкриттів і винаходів, що дають можливість боротись з різними хворобами, зміцнювати організм, сприяти збільшенню працездатності і терміну життя людини. Керівники фізичного виховання мають ретельно стежити за досягненнями науковців, розумно й бережно використовувати їх у своїй практиці; 6) у системі фізичного виховання, як і в інших галузях виховання, останнє має бути органічно поєднане із самовихованням. Це передбачає високий рівень самооцінки особистості. По-перше, вихованець сам розуміє потребу і сенс тіловиховання, по-друге, розуміє завдання, які стоять перед українським народом і усвідомлює свої обов'язки перед ним, по-третє, не тільки охоче виконує накази, а за певною системою самостійно займається тіловихованням [6, с. 299]. Інакше тіловиховання може обернутися на муштру. Привертає особливу увагу направленість ідей педагога і впевненість у високих результатах усвідомленого процесу самовиховання.

Важливо наголосити, що у своїх працях педагог звертав увагу на те, що виховання і самовиховання як складові єдиного процесу виховання дитини відіграють різну роль у різні періоди розвитку вихованця. Чим молодший вік вихованця, тим більшу роль у його житті відіграє виховання і меншу самовиховання, і навпаки, чим старший вихованець, тим більшу роль у формуванні його особистості займає самовиховання [2, с. 18].

Під дією впливу виховання, зростання ролі самовиховання відбувається процес усвідомлення необхідності дбати про своє здоров'я, тренується сила волі особистості, гартується її характер. Педагог наголошував, що сам характер не даний людині «...як щось готове, а вироблений нею свідо-

мо на ґрунті природних нахилів і здібностей та впливів оточення. Тому сам характер є виявом свободної волі людини. Тому людина відповідає за свій характер, чи добрий чи злий» [2, с. 36]. Формування характеру як вияв свободної волі людини залежить не тільки від впливу природи й суспільства, що формують у неї ті чи інші психічні особливості, але і від рівня взаємозв'язку між душею і тілом.

Дослідження педагогічної спадщини Г. Ващенко розкриває нам його погляди на питання взаємовідношення і взаємодії між душею й тілом. Він зазначав, що хоча душа й тіло різні субстанції, але між ними існує взаємозв'язок: душа впливає на тіло і навпаки – тіло може впливати на душу. Педагог обґрунтовував свою думку фактами спостереження за життєвими ситуаціями: хвороба людини, фізична втома, отруєння організму негативно впливають на душевний стан людини, тобто тіло негативно впливає на душу. І навпаки, педагог відзначав вплив душі на тіло людини: погана звістка, горе пригнічують людину, підривають її здоров'я; хороша звістка дає людині життєрадісний настрій, підвищує фізичну енергію, працездатність людини. При цьому в одних людей переважає дух, в інших тіло. Одні люди в складних ситуаціях переборюють труднощі, хвороби, інші – занепадають духом, не терплять голоду, холоду, болю: «Така чи така вдача людини з поглядом відношень між душею і тілом залежить не стільки від успадкованих її властивостей, скільки від виховання й самовиховання» [6, с. 301]. Педагог вважав, що самовиховання – це основний шлях формування характеру особистості, хоч він і не виключає виховання, як організованого і планового впливу дорослих на формування особистості: «Виховання і самовиховання – це свідомо організовані і систематично здійснювані способи формування характеру» [2, с. 215].

Педагог упевнений, що через тіловиховання можливе формування волі і характеру саме так, щоб тіло стало знаряддям людського духу. Напрацювання педагога в цьому питанні переконливі: з одного боку, «питання про виховання і самовиховання треба розв'язувати, насамперед, на ґрунті психології», з іншого боку, лише у разі правильного розв'язання основного питання педагогіки, зокрема питання про відношення між виховником і вихованцем, або інакше – між вихованням і самовихованням [4, с. 147].

Вихователь не має морального права насильно ламати особистість вихованця, ігноруючи його психологічні особливості. Коли

вихованець виконує вправи лише з наказу, страху, з допомогою насильства моральні, духовні якості, його характер виховати неможливо [4, с. 148]. Педагог зазначав, що в юнацтві, напередодні дозрілості, вступу на шлях самостійного життя, момент самовиховання домінує у вихованні. Але це вимагає від педагога особливої тактовності, щоб, не насилуючи волі особистості, мудро і тактовно спрямовувати її в бік певної високої мети і стримувати від хибних кроків [4, с. 149]. Продовжуючи аналіз позиції Г. Ващенко щодо багатоаспектності впливів на вирішення проблеми здоров'я, варто наголосити, що він акцентував увагу на відповідальній ролі педагога у вихованні. «Найперше, він мусить бути досвідченим психологом, що добре розбирається в індивідуальних властивостях вихованця, його природних нахилах і здібностях. Незнання або ігнорування цих властивостей часто спричиняють, що школа нівечить дітей, а іноді й нищить їхні природні таланти замість того, щоб розвивати їх. Навпаки, знання психіки вихованця і вмільний підхід до нього є однією з найважливіших передумов того, щоб з вихованця вийшла повноцінна особистість» [4, с. 149]. За таких умов праця педагога досягне найвищого рівня, що буде значно перевищувати рівень скульптора, архітектора, поета, оскільки педагог має справу з живою людиною. Якщо вихователь всіма засобами вмільно стимулює власну ініціативу вихованця, його творчі поривання, то таким чином від сприяє переходу виховання у самовиховання. Це стосується всіх галузей виховного процесу, зокрема і виховання фізичного, – зазначає Г. Ващенко [4, с. 150].

Отже, роль школи у вихованні у молоді волі й характеру зростає: «ми мусимо будувати й організувати свою національну школу, що не тільки б давала нашим дітям знання, а й виховувала їх відповідно до тих історичних завдань, що стоять перед нашим народом. <...> величезну роль має особа вчителя. Будучи керівником молоді, він разом з тим має бути і зразком для неї» [2, с. 112–113].

Таким чином, зусилля особистості, вихователя, школи спрямовані на те, щоб виховати людину, у якої б дух панував над тілом. Наголосимо, що в концепції тіловиховання, за Г. Ващенко, є два шляхи для вирішення цього питання: гігієнічне виховання і гімнастичні вправи. Завдання першого полягає у забезпеченні міцного здоров'я, другого – вихованні фізичної сили і спритності, вони доповнюють одне одного. Г. Ващенко науково обґрунтував значний вплив на гігієнічне виховання особистості ставлення бать-

ків до появи на світ дитини: від умов для запліднення до віку батьків, їх харчування, дотримання режиму дня, порад лікаря-гінеколога, уникнення нервових потрясінь. Багато уваги приділяв педагог гігієнічному вихованню новонародженої дитини, звертаючи увагу на одержання збалансованого харчування, вітамінів, стеження за чистотою тіла дитини, її купання, достатнє перебування на свіжому повітрі, прищеплення навички правильного харчування у більш старшому віці. Педагог засуджував погані звички людей – пияцтво й об'їдання, які негативно відбиваються на здоров'ї. Г. Ващенко закликав виховувати у молоді вміння проводити святкові заходи шляхом організації товариських бесід, розмов, ігор, співів, змагань, декламацій, танців та іншого, тобто він стояв за піднесення культурного рівня нашого народу, піднесення його духовного, морального стану, що сприятиме зміцненню фізичного здоров'я [6, с. 304].

Гігієна розв'язує питання про кількість, якість їжі, її склад. «Основне правило гігієни полягає в тому, щоб їжа була різноманітною, щоб до складу її входили всі елементи, потрібні для підтримання організму і його розвитку: білки, товщ, вуглеці і вітаміни» [6, с. 305].

Велику роль в організації здоров'я дитини, а також у вихованні волі і характеру відіграє вироблення навичок регулярності у харчуванні, яке сприяє як нормальній роботі органів травлення, з одного боку, так і приученню дитини до порядку, організованості в житті, з іншого. У гігієнічному вихованні дитини педагог виділяв проблему гігієни одягу, звертаючи увагу на те, що ще в дитинстві не варто дитину одягати дуже тепло, оскільки це зменшує опір організму до захворювань. Головні вимоги до одягу полягають у простоті і зручності користування, в його властивості затримувати тепло і пропускати повітря, вбирати в себе піт. Цим вимогам відповідають вовняні тканини, полотна з льону й конопель; менше – бавовняні тканини, антигігієнічними є вироби з гуми та шкіри.

Окремі вимоги ставив педагог до гігієни приміщень. Він вважав за обов'язкове виховання у молоді навичок провітрювання приміщень, стеження за чистотою білизни, власного тіла, цим самим загартовуючи організм і зміцнюючи нервову систему. Окремо зупинявся педагог на виробленні у дитячій навичок дотримання гігієни ротової порожнини шляхом чищення зубів зранку і ввечері, полоскання рота після вживання їжі. Особливе значення для здоров'я людини має сонце, яке стимулює нормальний ріст організму, вбиває бактерії, але користува-

тися ним треба розумно. Педагог звертав увагу на необхідність перебування влітку на природі, що сприятиме зміцненню здоров'я.

Педагог вважав, що «для підтримання здоров'я і розвитку волі та характеру велике значення має розумна організація праці. Саме в ній особливо виявляється характер людини та її цінність» [6, с. 308]. У процесі праці розвиваються як фізичні, так і психічні сили людини. Проте всяка праця вимагає розумного регулювання фізичного навантаження і відпочинку. З точки зору психолого-фізіологічних підходів у процесі праці варто відрізнити момент вправи, втому і перевтому. Процес вправи передбачає включення людини у працю, зростання продуктивності праці. У цьому він розглядав як процес накопичення токсинів в організмі, що призводить до зменшення продуктивності праці та зникнення бажання працювати. Але під час спочинку втома проходить і організм привчається поступово до більшого навантаження. Шкідливою для організму є перевтома, яка супроводжується великою кількістю токсинів, які не переборює організм. Здоров'я людини погіршується, її сили підриваються. Це однаковою мірою стосується і праці розумової. Регулярність праці і відпочинку зберігають сили і здоров'я людини.

Педагог наголошував на тому, що особливої уваги потребує гігієна сну як запорука відновлення сил і збереження здоров'я. Він звертав увагу на вік людини, характер праці, добу року і надавав рекомендації щодо тривалості сну, вимоги до постелі, ковдри, провітрювання спальної кімнати і таке інше, наголошуючи, що для збереження здоров'я людини це має неабияке значення.

Надзвичайно важливим шляхом у справі тіловиховання особистості є гімнастичні вправи, ігри та спорт, які удосконалюють тіло людини, м'язову силу й спритність. Засади гімнастичних вправ, вироблені в Стародавній Греції, де дбали не тільки про розвиток сили й спритності тіла, а й прагнули гармонійності, що мало позитивний вплив на здоров'я людини. Гімнастика має дві форми: індивідуальну й групову. Саме індивідуальна гімнастика не тільки розвиває силу, спритність, зміцнює здоров'я, а й є засобом гартування сили волі й характеру. Дитину варто привчати вставати в один і той самий час, провітрювати кімнату, робити гімнастичні вправи, обтиратись водою до пояса, вчити дитину регулювати дихання під час виконання гімнастичних вправ. До руханки слід віднести купання і плавання, а також дихальну гімнастику.

Групові гімнастичні вправи розвивають силу і спритність, а також сприяють вихованню організованості й дисциплінованості. Вони виконуються під команди керівника, складовою частиною групової гімнастики є марширування. У Стародавній Греції гімнастичні вправи були пов'язані з іграми і спортом. Педагог радив культивувати ігри з раннього дитинства, оскільки «гра є природною властивістю дитини і водночас головним джерелом її радощів. Роль батьків і педагогів полягає у тому, що вони створюють умови, за яких діти можуть вільно гратись, тактовно спрямовують гру дітей в корисний для них бік та іноді навчають їх нових ігор» [6, с. 312].

Коли ігри супроводжуються змагальним процесом, то це вже стає спортом. Класичним прикладом цього є Олімпійські ігри. Як і гімнастика, спортивні ігри можуть бути індивідуальними (біг, боротьба, бокс, ходьба і т.ін.) або груповими (футбол, волейбол, баскетбол та ін.). Педагог застерігав, що індивідуальні форми спорту можуть розвивати такі риси як честолюбство, зазнайство, підтримуючи гру в «копаного» м'яча, яка, на його думку, розвиває м'язову силу, спритність, дисциплінованість, організованість, спостережливість [6, с. 313]. Для реалізації завдань тіловиховання Г. Ващенко вважав дієвими найрізноманітніші методи фізичного виховання: бесіди, показ вправ, змагання, метод власного прикладу, переконання, самовиховання, заохочення.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідженням встановлено, що концепція тіловиховання української молоді, розроблена Г. Ващенко, визначає її мету, завдання, методи, форми фізичного виховання, є складовою частиною системи національного виховання молоді, центральне місце в якій відводиться творенню українського виховного ідеалу. У виховній теорії Г. Ващенка гармонійно розвинена особистість пов'язується з фізично розвиненою людиною з високими морально-вольовими якостями, обґрунтовано взаємозв'язок фізичного виховання з вихованням волі та характеру особистості. Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів визначеної проблеми і потребує подальшого дослідження педагогічної спадщини Г. Ващенка.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. – Ч.1. Психологія волі і характеру. – Лондон: Вид-во Спілки Української Молоді, 1952. – 256 с.
2. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. – Ч. 2. – Бофало-Мюнхен: Видавництво Спілки Української Молоді, 1957. – 270 с.

3. Ващенко Г. Виховний ідеал: підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. – Полтава: Полтав. вісн., 1994. – 190 с. – (Твори ; т. 1).

4. Ващенко Г. Свобода людини як філософічно-педагогічна і політична проблема. Твори. Том 4. Праці з педагогіки та психології. – К.: «Школяр» – «Фада» ЛТД, 2000. – 326–361 с.

5. Ващенко Григорій. Твори. Т. 6: Спогади. Статті. – К: Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Григорія Ващенка, 2006. – 443 с.

6. Ващенко Г. Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру. Твори. Т. 4: Праці з педагогіки і психології. – К.: Школяр, 2000. – С. 271–314.

УДК 374:379.83

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ А.С. МАКАРЕНКА В ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІТНЬОГО ВІДПОЧИНКУ ДІТЕЙ

Путіловська Н.Б., к. пед. н.,
доцент кафедри культурології

Відокремлений підрозділ «Миколаївська філія
Київського національного університету культури і мистецтв»

У статті висвітлюється досвід літнього відпочинку дітей комуни ім. Ф. Дзержинського, очолюваної А.С. Макаренком, який стояв біля витоків концепції організації літнього відпочинку дітей в Україні у 20-30-ті роки ХХ століття. На основі аналізу цього досвіду зроблено висновки про актуальність напрацювань відомого педагога у сучасних трансформаційних суспільних процесах та системі організованої культурно-дозвілєвої діяльності літнього відпочинку дітей.

Ключові слова: комуна, дитячий літній відпочинок, похід, «перспективні лінії», «завтрашня радість».

В статье раскрывается опыт летнего отдыха детей коммуны им. Ф. Дзержинского, которую возглавлял А.С. Макаренко. Он стоял у истоков поиска концепции организации летнего отдыха детей в Украине в начале ХХ века. На основе анализа этого опыта делаются выводы об актуальности достижений известного педагога в современных трансформационных общественных процессах системы организованной культурно-досуговой деятельности летнего отдыха детей.

Ключевые слова: коммуна, детский летний отдых, поход, «перспективные линии», «завтрашняя радость».

Putilovska N.B. MAKARENKO'S PRACTICAL EXPERIENCE ADAPTATION AS FOR ARRANGING OF SUMMER RECREATION FOR CHILDREN

The article deals with the practical experience of summer recreation for children in the komuna named after F. Dzerzhinskii, headed by A.S. Makarenko. The scholar initiated the conception of arrangement summer recreation for children in Ukraine in the 1920s-1930s of the XX century. Basing on the analysis of that experience, the conclusions as for the actuality of the exploratory work of the prominent educator in the modern transformational social processes and system of arranged cultural-and-leisure activities of summer recreation for children are made.

Key words: komuna, summer creation for children, trekking, “perspective lines”, “future joy”.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Активна розбудова системи національного виховання в Україні, відродження та подальший розвиток духовно-моральної культури, інтелектуального потенціалу українського народу спонукає до пошуку ефективних шляхів виховання молодого покоління не тільки в умовах навчальної діяльності, а й в позаурочний, позакласний час, і зокрема, в канікулярний період.

Мета статті – вивчення спадщини педагогів минулого, яке дає можливість прослідкувати шляхи та підходи до організації дитячого літнього відпочинку відомого пе-

дагога А.С. Макаренка і використати найкраще з цього досвіду.

Викладення основного матеріалу. Перший вітчизняний досвід організації літнього відпочинку дітей відноситься до 20–30-х років минулого століття. Серед перших організаторів літнього дитячого відпочинку можна зазначити С.Т. Шацького, В.Н. Шацьку, З.П. Соловйова, А.С. Макаренка.

Саме гуманістична виховна система А.С. Макаренка може слугувати величезним педагогічним досвідом для сучасного виховання дітей.